

УДК 621.797:621.664

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

*Сокур М.І., д.т.н., проф., Авраменко І.М., к.е.н., доц.,**Руденко М.В., ст.. викл., Авраменко О.І., асист.**Кременчуцький державний політехнічний університет ім. М.В. Остроградського**39614, м. Кременчук, вул. Першотравнева, 20**E-mail: nich@polytech.poltava.ua*

В данній статті проведено аналіз пошуку шляхів активізації стратегії інноваційного розвитку України в сучасних умовах.

Ключевые слова: стратегія, інноваційне розвиток, інноваційна система.

The analysis of search of ways of activation of strategy of innovative development of Ukraine in modern terms is conducted in this article.

Key words: strategy, innovative development, innovative system.

Вступ. Стратегія інноваційного розвитку в сучасних умовах - це державна інноваційна стратегія і науково – технічна політика (НТП) фірм і регіонів, орієнтована на сприяння розвитку передових технологій, науково – дослідних і дослідно – конструкторських розробок (НДДКР) проривного характеру. Вона (державна інноваційна стратегія) є ядром структурних змін, які відбуваються зараз і знайшла відображення в стратегії економічного та соціального розвитку України (2004 - 2015 рр.) „Шляхом Європейської інтеграції”.

Провідні українські експерти вважають, що без інновацій в Україні не може бути тривалого і могутнього економічного підйому, і в зв'язку з цим вказують на необхідність формування нової оптимальної моделі управління НТП, побудову ефективної національної інноваційної системи [1].

Аналіз попередніх досліджень. Як стверджує іноземний досвід, авторами концепції національних інноваційних систем (НІС) є велика група західних економістів (К.Фрідмен, Б.Лундвалл, Р.Нельсон, Ф.Хайск), які в 80 – 90 рр. ХХ сторіччя практично одночасно поклали початок сучасній теорії інноваційної діяльності і розробили загальні методологічні принципи [2].

Основними принципами є:

- слідувати ідеям І.Шумпетера про конкуренцію на основі інновацій і наукових розробок в корпораціях як головних чинників економічної динаміки;
- визнання особливої ролі знання в економічному розвитку;
- розгляд інституційного контексту інноваційної діяльності як чинника, що прямо впливає на її зміст і структуру.

Втілення цих принципів органічно пов'язане із сучасною новітньою тенденцією розвитку людства – стрімкою глобалізацією та інтелектуалізацією виробництва, ринку й економічної діяльності, які викликані небаченими темпами і масштабами ін-

новацій. Дослідженнями цих проблем займаються як різні зарубіжні школи і течії, так і вітчизняні науковці.

Стратегія інноваційного розвитку України плідно розробляється колективом провідних українських вчених. Вийшли статті Гальчинського А.С., Гейця В.М., Кінаха А.К., Семиноженка В.П. „Інноваційна стратегія українських реформ”, Гальчинського А.С., Гейця В.М., Семиноженка В.П. „Україна і наука та інноваційний розвиток”, колективна монографія А.С.Гальчинського, С.В.Львовичкіна, В.П.Семиноженка „Економіка знань: виклики глобалізації та Україна”. Крім статей українських учених монографія містить статті російських (Владислава Іноземцева, Олександра Некласи) та американських (Мануеля Кастельса, Майкла Манна, Іммануїла Валлерстайна, Джордїя Дерлуг'яна) фахівців [3].

З урахуванням того, що між індустріально розвиненими країнами світу і Україною збільшується розрив, виникає необхідність в значній мірі активізувати інноваційну систему розвитку. На це неодноразово звертали увагу А.Чухно, А.Гальчинський, В.Геєць, А.Кінах, В.Семиноженко, Д.Стеченко, В.Гусев, Я.Жаліло, Л.Зотов, В.Лісін та ін. Інноваційний процес з позицій його складових і послідовності їх здійснення є предметом дискусій, причиною різноманітних поглядів у різних джерелах як наукового, так і практичного спрямування [4].

Хоча в працях іноземних і вітчизняних економістів проблеми інноваційного розвитку отримали глибоке, як у глобальному плані, так і регіональному, дослідження, стратегія інноваційного розвитку України залишається важливим напрямом наукового пошуку дослідників. Саме це й визначило такий вибір авторами теми даного дослідження.

Мета роботи. Аналіз пошуку шляхів активізації стратегії інноваційного розвитку України в сучасних умовах.

Матеріал і результати досліджень. Стан і майбутнє економіки України визначають високотехнічні підприємства, результатом діяльності яких є створені нові продукти та послуги. Інтеграція у світовій економічній простір обумовлює об'єктивну необхідність і можливість підвищення частки інноваційної продукції та збільшення обсягів надання високотехнологічних послуг.

Ми розділяємо точку зору тих авторів, які вважають, що Україна має шанс зайняти гідне місце на європейському і світовому ринку інновацій за рахунок сфери високих технологій, претендувати на роль лідера у сфері інновацій в Європі за рахунок високоосвіченої робочої сили, потенціалу науково – дослідних інститутів і лабораторій, традицій технічної освіти та наукової діяльності. Але для цього необхідно: по – перше, створити „живильне середовище” для інновацій за допомогою державної підтримки, концентрації знань, законодавчих і юридичних умов, необхідної інфраструктури, об'єднання держави, бізнесу та науки, глобальної інформатизації для забезпечення вільного і швидкого обміну думками та ідеями, досвідом, захисту прав інвесторів і прав інтелектуальної власності; по – друге, об'єднати в єдиній інфраструктурі сферу високих технологій і біотехнології, фармацевтику, медицину, нанотехнології, інформаційні технології, авіакосмічні технології, автомобілебудування, промислові технології, енергетику, природоохоронні технології, масові комунікації. Центром об'єднання інноваційної, комерційної і наукової діяльності може стати „місто високих технологій” [5].

У сучасних умовах проведення структурних реформ в Україні об'єктами інноваційної діяльності є: створення та модернізація основних фондів

українських підприємств, знос яких досягає 50 %, а в окремих секторах і 80 – 100%, що обумовлює неспівпадання інтересів інвестора, споживача і виробника. Відставання темпів оновлення основних фондів від введення європейських стандартів може створити загрозу імпортової експансії, завуальованої інноваційним запровадженням, що фактично призведе до недобросовісної конкуренції з боку імпортерів [6].

Аналізуючи кількісні показники залучених прямих іноземних інвестицій в Україну, які в 2005 році вирости на 81 %, в ході проведеного дослідження було з'ясовано, що проінвестовано 11219 підприємств із загальної суми 10,4 млрд. дол. Найбільші об'єми приросту іноземного капіталу спостерігаються на підприємствах промисловості (268, 8 млн. дол.), у тому числі: видобувній (71, 6 млн. дол.) і обробній (187 млн. дол.).

У ході дослідження з'ясовано, що в економіку Полтавської області у 2005 році вкладення прямих іноземних інвестицій збільшилось на 37% (77,7 млн. дол. США) порівняно з початком року. У цілому іноземні інвестиції розміщені на підприємствах 5 – ти міст і 20- ти районів області. Але основні суми (91,4%) припадають на Кременчук, Комсомольськ, Полтаву [7].

Дослідження впровадження інновацій на промислових підприємствах України дозволило з'ясувати, що у 2004 році впровадження нових прогресивних технологічних процесів дещо збільшилось (1727) порівняно з 2000 роком (1403), з них: маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних – відповідно – 645 і 430; освоєно виробництво нових видів техніки – 769 і 631. Але у порівнянні з 1995 роком спостерігається значне їх відставання: відповідно 2936, 1044 і 1000 (табл.1)

Таблиця 1 – Впровадження інновацій на промислових підприємствах

	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів	2936	1403	1421	1142	1482	1727
З них мало відхідних, ресурсозберігаючих і безвідходних	1044	430	469	430	606	645
Освоєно виробництво нових видів техніки, найменувань	1000	631	610	520	710	769

(1) Україна у цифрах у 2004 році. Державний комітет статистики України. – С.181.

Хід дослідження основних джерел інвестування дав змогу переконатись, що з усіх видів спільного підприємництва основним джерелом надходження іноземних інвестицій виступають спільні підприємства. Чітке регулювання інвестиційної діяльності дещо сприяє поліпшенню інвестиційного клімату як у державі в цілому, так і в галузях, регіонах і на окремих підприємствах.

Причинами несприятливого інвестиційного клімату в Україні, яка посідає 15 місце (з 25) серед країн з перехідною економікою за ступенем привабливості, є: відсутня своя система оцінки інвестиційного клімату як країни, так і її окремих регі-

онів [8]; наявність колізії законів; відсутність законодавчого врегулювання прав акціонерів; не вирішене питання позбавлення іноземних інвесторів пільг, які визначені законодавством України про вільні економічні зони, передбачені Законом України „Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2005 рік”; не впроваджені міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та аудиту; не реформована податкова система, відсутність чіткого правового поля для підприємницької діяльності; не розроблені та не впроваджені гарантії прав власності; слабо ведеться боротьба з корупцією; не розроблена та не

впроваджена концепція сприяння іноземним інвесторам тощо.

Надходження іноземного капіталу у банківський сектор України, питома вага якого досягала 22% у капіталі всіх банків України, є об'єктивною закономірністю інтеграції вітчизняної економіки у світовий економічний простір. Підготовка України до вступу в СОТ потребує розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності українських банків у 2006 – 2010 роках [9].

Обережно користуючись досвідом розвинених країн, сьогодні потрібні Україні власні, вітчизняні теоретичні доробки щодо проведення структурних реформ, посилення інституційної складової інноваційної діяльності, подолання „інституційного хаосу і пасток, що стримують економічний розвиток” [10].

Орієнтирами інноваційного розвитку економіки можуть стати:

- зміна політики із суто сировинної на збільшення виробництва та експорту наукомісткої, конкурентоспроможної промислової продукції;
- за рахунок розширення внутрішнього ринку, збільшення частки внутрішнього споживання у структурі внутрішнього валового продукту (ВВП до 70 – 75%);
- випереджаюче зростання пріоритетних галузей машинобудування за рахунок освоєння і випуску систем машин нового покоління;
- у загальній структурі промисловості необхідне збільшення частки продукції машинобудування до рівня 25 – 30%;
- зростання наукомісткості ВВП до 1,7 – 2,5%, як це передбачено законодавчими нормами щодо науки;
- збільшення в десятки разів проти нинішнього рівня обсягів прямих іноземних інвестицій. На основі закону України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (№ 433 – ІУ від 16.01.2003) [11] передбачені стратегічні пріоритетні і середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності. Стратегічні напрями розраховані на тривалу перспективу – не менше 10 років, середньострокові – на 3 – 5 років і формуються в рамках стратегічних. Згідно закону визначаються наступні стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності України на 2003 – 2013 рр., а саме: модернізація електростанцій, нові і поновлювані джерела енергії, нові ресурсозберігаючі технології, машинобудування і приладобудування. Розвиток високоякісної металургії, вдосконалення хімічних технологій та матеріалів, розвиток сільського господарства і переробної промисловості, транспортні системи, будівництво і реконструкції, охорона і оздоровлення людини і навколишнього середовища.

Стратегічні пріоритети інноваційної діяльності передбачається реалізовувати через систему загальнодержавних (національних) програм економічного, соціального, національного, культурного розвитку й охорони навколишнього середовища.

На конкурсній основі через систему державних програм і державних замовлень відбувається реалізація середньострокових інноваційних пріоритетів.

Особливості здійснення інноваційної діяльності на окремих територіях та в економічних зонах ураховані в актах законодавства.

Одним із пріоритетів економічної політики України, як відмічається у фундаментальній програмі „Україна 2010”, є перехід до інвестиційного вектора розвитку, а державна інвестиційна політика вважається одним із найважливіших чинників виведення економіки країни із кризи і забезпечення її динамічного зростання.

Проведені дослідження науково – технічної сфери України вказують на існування в національній інноваційній системі основного протиріччя, яке вже сьогодні руйнує більшість спроб реалізації інноваційного вектора розвитку і яке, зрештою, прийняте всіма постсоціалістичними країнами. Це – величезна невідповідність між накопиченим кадровим науково – технічним потенціалом і загальною продуктивністю національної економічної системи – її надзвичайно низьку економічну ефективність. Усунення цих недоліків активізує наявний інноваційний потенціал [12].

Для реалізації цього необхідно вжити наступних заходів:

- 1) під великі іноземні кредити, що спрямовуються в інвестиційні проекти, передбачені державними програмами, надавати податкові пільги;
- 2) на регіональному рівні треба широко впроваджувати програми підтримки інноваційної діяльності, у тому числі шляхом регулювання податкових ставок місцевих податків і зборів;
- 3) із податку на прибуток надавати інвесторам знижки податкових ставок при зростанні експортної складової виготовленої продукції та кількості створених робочих місць тощо;
- 4) доцільно повернутися до практики створення відомчих регіональних інноваційних фондів. Необхідно ініціювати створення науково – дослідних центрів зі змішаним (приватно – державним фінансуванням);
- 5) необхідно в значній мірі збільшити відсоток бюджетного фінансування розвитку науки і техніки. У ВВП доля бюджетних витрат на науку в Україні в 2003 році складала 0,3% ВВП, в 2003 – 2005 роках – біля 0,4%, тоді як у розвинених країнах на розвиток науки і техніки – в межах 25 – 45% загального об'єму фінансування [13].

В Україні на наукові дослідження виділяється вкрай мало коштів, а на розроблення та інновації – ще менше. Виходячи з середніх пропорцій, що складаються протягом певного часу у країнах, де цей процес організовано більш – менш раціонально, можна відмітити наступне: якщо на фундаментальні наукові дослідження виділяється певна сума, то на науково – технічні розроблення, спрямовані на використання отриманого наукового знання, потрібно передбачити в 2 – 2,5 рази, а на виро-

бничі інновації – в 10 разів більші кошти. Зате в кінцевому результаті реалізація інноваційної продукції може дати прибуток, який, принаймні, вдвіть перевищить суму витрат на науку, розроблення та інновації, разом взяті [14]. Така висока віддача від реалізації інноваційної продукції обумовлює вкладати більше державних коштів в освіту, в наукові дослідження та надавати пільги інноваційним компаніям, в тому числі транснаціональним.

Сьогодні у світі розгортається холодна війна знань, війна за володіння найпередовішим науковим знанням. Її проголосили Б.Клінтон і Т.Блер по закінченні холодної війни двох соціальних систем. Інтелектуальний ресурс вважається найбільшою цінністю, за нього ведеться жорстка боротьба, адже за деякими оцінками саме він забезпечує до 90% економічного зростання в розвинених країнах. У цій боротьбі розвинені країни намагаються створити умови для припливу інтелектуальних ресурсів до своїх країн і запобігання їх витоку за кордон, удосконалюють національні системи захисту інтелектуальної власності, запроваджують державну підтримку патентування найперспективніших винаходів у країні і за кордоном. В Україні державні органи цими питаннями не займаються, тому країна дедалі більше стає інтелектуальним донором для розвинених країн, несе значні витрати тільки за рахунок від'їзду спеціалістів до інших країн, які (витрати) оцінюються щонайменше в \$ 1млрд. щорічно [14].

Найближчі 2 – 3 роки мають стати в Україні точкою бифуркації: або ми й далі нехтуватимемо освітою і наукою, зберігасмо створений ще п'ятдесят років тому промисловий комплекс і готуватимемо в ПТУ робітників, а у ВНЗ істориків, правників і так званих „менеджерів”, що остаточно закріпить Україну в нижній частині переліку країн третього світу, або наявні ресурси нації будуть сконцентровані на перспективних секторах нанонаук і швидко дадуть для виробництва досконалі нанотехнології, небачені матеріали та продукцію, що зупинить наше сповзання у минуле, ліквідує надмірний розрив між Україною та країнами – членами Європейського Союзу. Нам слід об'єднатися, для того щоб спільною працею гарантувати вихід України на Європейський шлях розвитку [15].

Висновки. Отже, незважаючи на значні прогалини в законодавстві про інноваційну діяльність, державне її регулювання є суперечливим і малоефективним, про що свідчить відсутність концепції національних інтересів, без якої неможливо створити комплексну законодавчу базу регулювання, забезпечену відповідними виконавчими структурами і жорстким механізмом контролю [15]. Виконання радикальних заходів з підвищення інноваційної діяльності може призвести до бажаних результатів [6]. Системний аналіз сутності стратегії державного інноваційного розвитку України розк-

риває закономірність, посилаючись на дослідження академіка В.М.Гейця, поступового переходу інвестиційного характеру розвитку на інноваційний, що надає можливість нашій країні посісти чільне місце серед розвинених країн світу уже в першій чверті нинішнього століття.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ДАНІ

1. Без інновацій не обійтись. Редакц. Стаття // Експерт, №4, 2006. – С.14.
2. Сербіна Г.М. Інформаційні технології та інноваційна модель розвитку економіки // Економіка. Держава №1, січень 2006. – С.45.
3. Архієреєв С.І. Створення економіки знань – національний соціальний проект // Економічна теорія, №4. – К.: Вид – во „Фенікс”, УАННП, 2004. – С. 88.
4. Економічна енциклопедія / Відпов. Ред. Мочерний С.В., Т.1. – „Академія”, 2000. – С. 33.
5. Зацепин А. Высоким технологиям – свой город // Інвестиції: практика та досвід, №4, лютий 2006. – С. 21 – 22.
6. Полнарєв С. Техническое регулирование как фактор стимулирования инвестиций // Інвестиції: практика та досвід, №4, лютий 2006. – С. 2.
7. Інвестиції: практика та досвід, №4, лютий 2006. – С. 23.
8. Пінчук Ю.Б. Підвищення ефективності інвестицій на рівні підприємства. // Економіка. Держава за січень 2006. – С.64.
9. Савлу М. Банківська система – барометр економіки // Урядовий кур'єр за 8 листопада 2005, №212. - С. 8.
10. Бабаніна Ю.Г. Інституційна архітектоніка і механізми економічного розвитку // Економічна теорія №1. – К.: „Фенікс”, УАННП, 2005. – С. 106.
11. Закон України „Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні” №433 – ІУ від 16.01.2003, С. 3.
12. Марцин В.С. Іноземне інвестування в економіку України та його регіональна характеристика на прикладі Львівської області // Актуальні проблеми економіки №9, 2006. – С. 39.
13. Романенко С. Инвестиционное развитие Украины в свете мирового опыта // Інвестиції : практика та досвід, аналіз, прогнози, коментарі, №15, березень 2006. – С. 8.
14. Попович О. Інтелектуальний потенціал України: як ми його використовуємо // Науковий світ, №8, 2006. – С. 5.
15. Корсак К. Освіта, виховання для суспільства знань // Науковий світ, №10, 2006. – С. 4.
16. Любимов В.У. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю промислових підприємств // Інвестиції: практика та досвід, аналіз, прогнози, коментарі, №14, липень 2006. – С. 27.

Стаття надійшла 27.01.2007
Рекомендовано до друку д.е.н., проф.
Хоменком М.М.